

Fransa'da Gün Yüzüne Çıkan Taş Anıtlar

Ortaçağda papazların emri üzerine yerlerinden kaldırılarak toprağın altına gömülen taş anıtlar, Monteneuf'ta tekrar gün yüzüne çıkarıldı. Anıtlarla birlikte gömülen sırları açıklayabilmek için de araştırmalar yürütülüyor. Keltler'in Batı Avrupa'ya yerleşmeleri sırasında yıktırılan taş anıtların, birtakım ayrıcalıklı ailelere ayrıldığı sanılan ve toplu mezar olarak da kullanılmış olan dolmenlerin yapımında tekrar işlev gördükleri biliniyor.

DİKİLİ TAŞLAR... Morbihan'ın küçük bir kasabası olan Monteneuf'ta yaşayan herkes, bu üç taş anıtın öyküsünü en az bir kez dinlemiştir. Dikenli katırtırnağı ve eğrelti otlarıyla örtülü taş anıt mezarına, köpekleriyle gelen avcılar dışında çok uzun süre hiç kimse ayak basmamıştı. 1981'de başlatılan arkeolojik çalışmalar sonucu elde edilen ilk bulgular, başlangıçta umulandan çok daha şaşırtıcı ve cesaret vericiydi.

Toprağın altında megalit adı verilen, tarih öncesinden kalma yontulmamış, oylumlu taş anıtlar bulunuyordu. Böylelikle Batı Fransa'nın, hatta Avrupa'nın en önemli megalitik sit alanı oluşturulmuş oldu.

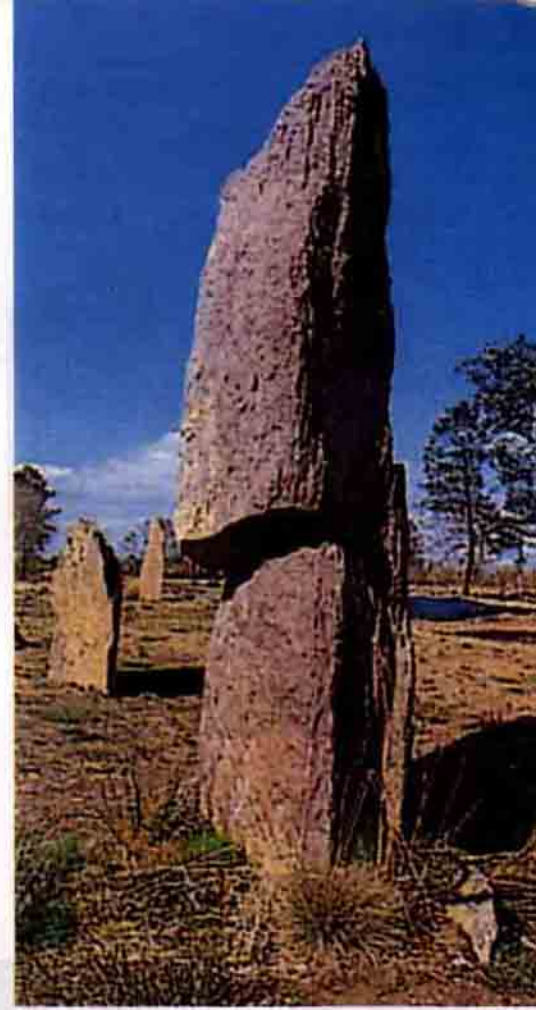
yük bir kütleli bir omuz darbesiyle yere indirmek, pek mantıklı bir iş değil. Yüzlerce kişi yıllar süren bir çalışmayla bunu ancak başarabilir," diyor.

Kaydedilen gelişmeler oldukça yankı uyandırmış olmasına karşın, gerekli maddi desteğin sağlanması uzun zaman aldı ve kazılar ancak 1989'da başlayabildi. Kazıda görev alan arkeologlardan birinin belirttiği gibi, ilk yıl tam 51 gömülü taşanıt bulunmuş; ertesi yıl bu sayı 120'ye, bugün de 400'e ulaşmış durumda. Söz konusu sit alanının bulunduğu, fundalık ve ağaçlarla dolu 6,5 hektarlık alan içinde altı taş anıt sırası var. Sıraların uzunluğu ise 350 m'nin üzerinde. Ancak bugüne değin yalnızca 5 000 metrekarelik bir alan üzerinde inceleme ve araştırma yapılabilmiş olduğundan, geriye kalan bölge gizemini hâlâ koruyor.

Taş anıtların devrilmiş, gömülmüş ve belli şekillerde iki üç parçaya bölünmüş olması, arkeologların başlıca ilgi odağını oluşturuyor. Fırtına, deprem, don gibi doğa olayları, bu duruma yol açabilecek yeterli nedenler olarak görülüyor. Bu nedenle Taş anıtların insanlara yağmalandıkları düşünülüyor. Bununla birlikte soruna tam anlamıyla bir yanıt bulunabilmiş değil. Böylesi bir zararın yalnızca eğlence amacıyla verilmiş olamayacağını belirten ve yıkım kararının oldukça etkili biri ya da birilerinden gelmiş olması gerektiği kanısında olan arkeolog Yannick Lecerf, "şu ana kadar bulduğumuz en büyük taş anıt 9 m. uzunluğunda ve 35 ton ağırlığında. Böylesine bü-

O halde, bu devasa taşları insanların görüş alanından hatta belleklerinden silme kaygısıyla bu derece zor bir işin yapılmasını isteyecek denli güçlü bu kişi ya da kişiler kimdi? Lecerf, "büyük olasılıkla din adamları" diyor. Kilise bütün ortaçağ boyunca çok tanrılı dinlere karşı amansız bir savaş vermişti. Nantes'deki konsüllüğün emri ile, 648-655 yılları arasında, çok tanrılı kültürlere neden olan tüm kutsal ağaçların ve Kelt yapımı taşların imhasına başlandı. Yazılı emirde bu anıtların parçalanmasının ve toprakla örtülmesi gerektiğinin belirtilmiş olması, Monteneuf'te de benzer olaylar yaşandığını gösteriyor.

Bir başka ilginç nokta da Taş anıtların arasında kıvrıla kıvrıla giden yolun iki odak noktasında odun kömürü parçacıkları bulunması. 19. yüzyıl başlarına ait eski yer yazımlarında, dikilitaş ülkesinin bütünüyle dimdik patikalar ile dolu olduğuna ve bu yolların hiçbir yere ulaşmayan, eğik bir ana yola bağlandığına dair kayıtlar bulunuyor. Patikalardaki toprak çok sıkışık olduğundan ve sayısız şist parçası içerdiğinden, bu yolların ulaşım bir ilgisi olmadığı düşünülüyor. Bu bilmeceyi çözmek için tek yolu, odun kömürü parçacıklarının tarihlendirilmesi. Araştırmalar, "başı sonu olmayan" bu garip patikanın 980'li yıllardan kalma ol-

duğunu gösteriyor. Kesin olmayan bu veriler ışığında, söz konusu yolun devirme-taşıma sırasında yıkıcılar tarafından şekillendirildiği; dolayısıyla yıkımın 980'li yıllarda gerçekleştiği söylenebilir. Bu aşamada merak uyandıran bir başka soruysa, vinç ya da buldozer benzeri bir araç olmaksızın yıkımcının bu işi nasıl başardığı. Sorunun yanıtı yine kazılarda ve incelemelerde saklı.

Taş anıtlar metal gereçlerle önceden belli yerlerinden inceltiliyor (yolda granül şistlerin bulunması da bunu doğruluyor) ve üst taraflarından tutularak örs dizisinin üzerine düşürülüyorlardı. Çarpma sonucu oluşan tepkime, taş bloğun inceltilmiş yerlerden kopmasına neden oluyordu. Bu işlemden kurtulan üç anıt dışında, tüm taş anıtların üzeri binlerce yıl boyunca bitkilerle örtülmüştü.

Acıklı gibi görünen bu öykünün iyi bir yanı da yok değil. En azından diğer megalit alanları gibi, yüzyılların başındaki kazılara ve turist yağmalarına maruz kalmadı ve bilimsel anlamda bir katkı sağlamış oldu.

Dünya üzerinde bir benzeri olmayan ilk taş anıt, 1991'de Avrupa'da gün yüzüne çıkarıldı. Monte-

Hazırlama

neuf kazıları sayesinde bugün bilimadamları, neolitik insanların bu dev taşları kesip, dik duracak şekilde yerleştirmek için nasıl bir yöntem izledikleri konusunda bir fikir edinmiş oldular. Lecerf, bu konudaki görüşlerini şöyle dile getiriyor: "Sanılanın aksine, izledikleri yöntem oldukça basitti. Bugüne değin neolitik insanı ve yaptıklarını hep ilkel sınıfa dahil ettik. Taş anıtları taşımak için dik rampalara yerleştir-

Yerinden Çıkarma

dikleri, yapımı son derece güç olan yuvarlak tahtalar kullanmaları, bize ilkel bir yöntem gibi gelmişti; oysa bu işlemlerin oldukça karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ancak bugün anlıyoruz." Taş anıtların belli bir sıraya göre dizilmiş olması, başka-

ca bir işlevleri olup olmadığı sorusunu getiriyor akla. Asteriks adlı çizgi romanda sürekli olarak sırtında bir taşla resmedilen ve ülkemizde "Hopdediks" olarak bilinen Obeliks'in ismi de, obelisk; yani taş anıt sözcüğünden gelmekte. Hopdediks, kendi çağından çok uzun bir süre önce kaybolmuş taş anıtları toplamak gibi bir meslek edinmiş. Bu arada çizgi romanın bütünüyle gerçek Galya tarihine dayandığını belirtmekte yarar var.

Neolitik çağın bitiminden sonra, Keltler'in Batı Avrupa'ya yerleşmeleri ile birlikte yıktırılan sayısız taş anıt, dolmen (büyük taşlardan lahit şeklinde yapılmış abide) yapımında tekrar kullanıldı. Bugün, toplu mezar olarak kullanılmış oldukları bilinen dolmenler, ikisi yanda, biri kapakta duran taşlardan oluşmaktaydı. Tüm bunların amacı, yeni yapı malzemesi toplamak, yağmalamak, kült bölgelerini tahrip etmek miydi? Bu konuda kesin olan tek şey, taş anıtların, başlangıçta düşünülen işlevlerini yerine getiremeden yok edilmiş oldukları.

Monteneuf'ta yapılan kazılar, geçen yüzyıl ortaya atılan bazı savların tekrar sorgulanmasını gerektirdi. Bunlardan biri, taş anıt sıralarının, neolitik insan tarafından yılın önem-

li zamanlarında yıldızların ve güneşin konumunu gösterme amacıyla kullanılmış olabileceklerini öne süren sav. Ancak bu görüşün geçerli olabilmesi için sıraların düzgün bir hat üzerinde, doğu-batı doğrultusunda bulunmaları gerekirdi. Ciddi anlamda kazı yapılan ilk yer olan Carnac'taki sit alanı, bu savı doğrular gibiydi. Ne var ki Paimpont ve Fougère'de bulunan sıraların, kuzey-güney doğrultusunda; Monteneuf'tekilerin ise bütünüyle seçkisiz olması, bu kuramları geçersiz kılıyor. Yıldızların binlerce yıl önceki konumlarıyla bugünkü konumları arasında farklar olması ve o zamana ilişkin çalışmaların geçen yıla ait yıldız haritası üzerinde yapılması da, peşpeşe birçok yanlışlığa neden olmuş. Megalit zamanı belirmemediğinden, o dönemin yıldız konumlarını belirlemek de zaten olanaksız.

Sonuç olarak arkeologlar, sıra yönünün, taşların çıkarıldığı konumla ilgili olduğu konusunda görüş birliğine vardılar. Örneğin kayalar kuzey-güney yönüne bakıyorsa, taş anıtlar da aynı yönde bir sıra oluştuyordu. Anıtların batı-doğu yönünde sıralanmasının nedeni de aynıydı.

Carnac'ta tartışma konusu olan bir başka durumsa, büyük anıtların

Nakliye

Yerleştirme

Dik konumda yerleştirme

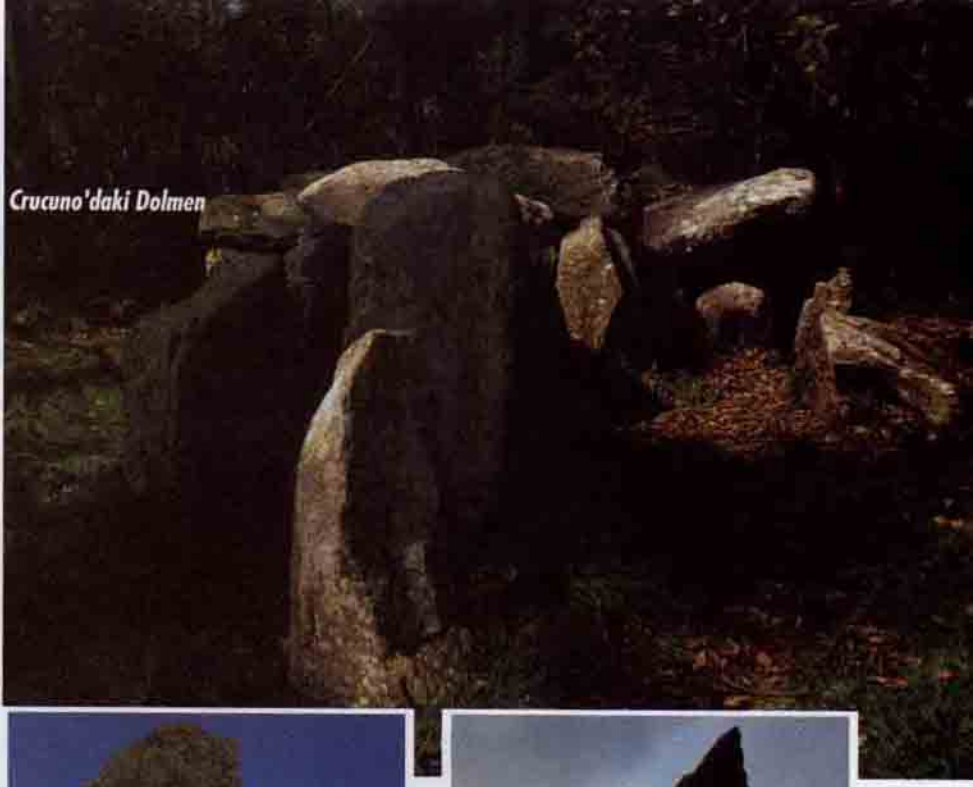
sit alanının batı bölgesinde, küçük anıtlarına doğu bölgesinde yer almasıydı. Başka hiçbir yerde böyle bir duruma rastlanmamıştı. Yoğun tartışmalar sonucunda bu dizilimin nedeninin, kaya parçasındaki dilimlere bağlı olduğuna karar verildi. Batıdakilerin oldukça geniş olması, büyük taş bloklarının çıkarılmasına olanak veriyordu; oysa doğudakiler çok daha dardı.

Taş Anıtların İşlevi

Lecerf'e göre taş anıtların toplumsal bir işlevi vardı. Birçok sıra, uzaktan görülebilecek şekilde yüksek bir noktaya yerleştirilmişti. Böylelikle insanların belli bir noktayı merkez alabilmelerini sağlıyorlardı.

Günümüzde megalit yapan toplumların (Madagaskar, Afrika ve Okyanusya ülkeleri) kahramanlıklar, kabileler arası evlenmeler gibi bazı olayları simgeleştirdiklerini görüyoruz. Hangi dönemde, hangi anakarada olursa olsun, yazıyı tanımayan toplumların megalitler dikmesi, uygarlık tarihi boyunca gözlenen, değişmeyen genel bir eğilim. Kitapları olmayan toplumlarda megalitler, zaman gösteren imlerdir. Sözlü anlatım yoluyla taşınan tarihin önemli basamakları, bu şekilde ölümsüzleştirilir. Söz konusu toplumun büyüklüğünü de ifade eden bu yapılar, günümüzdeki bazı büyük yapıların (Empire State Building, Versailles Sarayı, vb.) ilk örnekleri sayılabilir. Bu nedenle taş anıtların ardında karmaşık, karanlık anlamlar aramak gereksizdir.

Crucuno'daki Dolmen

Carnac'taki Menhir

Erdeven'deki Menhir

Gelecek yıl Monteneuf'ten daha başka bulgular elde edilmesi; fosil ve karbon araştırmaları yoluyla çok daha kesin tarihlendirme yapılması bekleniyor. Şimdilik sit alanlarının birbirini izleyen üç evreden geçtiği biliniyor. Bunun dışında yerleştirme öncesi ve sonrası olmak üzere iki aşamadan, kabirlerden, küplerden ve kazı dışında bulunan bronz baltadan da

anlaşıldığı gibi, taş anıt sıralarının gömme olgusunda bir rol oynadığı açık.

Kazılara başlanmış 5 000 metrekarelik alan içinde taş anıtların yeniden dikilmesi ve sıralara ait bir plan oluşturulması için bir program belirlenmiş. Anıtların otuz kadarı, tekrar birleştirilerek yerlerine yerleştirilmiş durumda. Kısa süre önce açılan megalitlerle ilgili müzenin günlük ziyaretçi sayısı ikiyüzü buluyor. Bundan sonra taş anıtlara yeni anlamlar yüklenip yüklenemeyeceği, yapılacak çalışmalara ve elde edilecek bulgulara bağlı.

Par Marc Mennessier
Science & Vie Kasım 1994
Çeviri: Deniz Kırmısoy Kucur

